

autoritate vivente Ecclesia per Dei gratiam victura, A cum senatoribus terræ, cum domesticis palatii, et amicis reipublicæ, coram Deo et Ecclesia ita corroboramus.

CAPITULA.

1. *Ut nullus in clero mulierem contingat.* Nullus in omni gradu ecclesiæ uxorem vel concubinam habere præsumat, nec in una domo cum muliere audeat habitare. Quod si fecerit servata Justiniani Augusti æquitate (*Novell.* 123, c. 14), curiæ civitatis tradatur cujus est clericus. Jure etenim manebit miser in curia, quem ecclesiæ regula depositum ejecit ab ecclesia.

2. *Ut nullus episcopus mulierem habeat, aut cum ea habitet.* Episcopus cum nulla umquam muliere habeat tectum, cum nulla habeat lectum. Quod si fecerit, servato antiquo et moderno ecclesiæ judicio, deponatur. Eritque tanto casus gravior quanto gradus altior.

3. *Ut filii clericorum servorum ecclesiæ, servi sint suæ ecclesiæ cum omnibus acquisitis.* Filii autem omnium clericorum omniumque graduum servorum ecclesiæ, de quacumque muliere, quocumque modo sibi conjuncta, fuerint nati, servi suæ erunt ecclesiæ, cum omnibus bonis acquisitis; et quia servi sunt et erunt, numquam de servitio ecclesiæ exire debent. Et omnia quæ ipsi per manus et per scriptiones alicujus liberi adquisierint, ecclesiæ sicut sua propria reddimus. Suo etenim juri totum ecclesia ut proprium vendicabit, quidquid ullo ingenio ecclesiæ servus contraxit; nec ulli secundum phantasmaticos dabit adulterium libertatem, quod corpus in infamiam, et in servitutem trajicit animam.

4. *Ut nullus filiis clericorum, servorum ecclesiæ, libertatem audeat judicare.* Quicumque ergo posthac eos esse liberos judicaverit, et pro eis contra ecclesiam dederit sententiam, et hoc capitulum auctoritate sanctæ Ecclesiæ statum non receperit⁵², et in suis libris non scripserit, et secundum hoc capitulum, filios clericorum de familia ecclesiæ proprios servos esse, suæ ecclesiæ usu semper valituro, non judicaverit, facultatum publicatione nudatus, perpetuo damnetur exilio. Ubi sicut nulla umquam illi lex ju-

dicandi, nulla ita erit spes remeandi. Neque enim mirum, sed justissimum nimirum, si is amisso officio corpore exulabit, quem ecclesia, quia Deum amisit, anathemate fulminavit. Matres vero eorum libertatem adulterio vendentes, prius in foro castigatæ fiant exemplum, et postea judicio ecclesiæ et nostro exulent. Quia si fuerint in vicinia, vix aut numquam eorum cessabit malitia.

5. *Ut servi ecclesiæ per manus liberi hominis nihil adquirant.* Servis ecclesiæ, ut nostris, adquirere licet juste, et licuit; sed per manus alicujus liberi scriptiones ullas contrahere, nullo umquam tempore licebit. Quod si fecerit, ecclesiæ judicio ut suus coerberitur. Si enim ad nostrum spectaret judicium, ut fugitivus addiceretur.

6. *Ut judex aut tabellio chartas non scribant⁵³, quas servi ecclesiæ per manus liberi adquirunt.* Judicibus vero et tabellionibus, quorum nostra interest, si posthac tales fecerint scriptiones, manum amputamus dexteram, quæ scripsit contra ecclesiam. Ut qui noluit integer verum judicare in palatio, in foro mancus, corrigat alios a mendacio.

7. *Ut ille per cujus manus servus ecclesiæ chartas accepit finem et securitatem ecclesiæ faciat.* Ille autem Deo et hominibus execrandus, per cujus manus invalidas et nomen vacuum fraudulenter ecclesiæ servus scriptiones accepit, sub sacramento eisdem redditis scriptionibus, ut omnium litium jacula sopiantur, omnem ecclesiæ prout constiterit, coactus faciet finem. Moxque eum insequetur stylus proscriptionis, quem mater et magistra nostra ecclesia vulneravit gladio maledictionis.

Subscriptio. Ego H, gratia Dei imperator augustus, hanc constitutionem legis perpetuæ per consilium domni papæ B. suggerente plurimo cœtu episcoporum, Deo autore, statui, firmavi, et semper valere decrevi, et optavi, meosque imperii primores firmare rogavi.

Ego O. marchio interfui, et hanc legem mundo pernecessariam, et oculos ecclesiis sublato reddentem, firmavi et laudavi.

Ego R. marchio interfui et laudavi.

Ego O. comes palatii interfui et laudavi (95).

S. HENRICI CONSTITUTIO ARIMINENSIS.

(Dat. die 4 mensis April.)

(Apud Mansi Concil. tom. XIX, col. 357.)

Quoniam legibus cautum est ut nemo clericus jurare præsumat, alibi vero reperitur scriptum ut omnes principales personæ in primo litis exordio subeant juramentum calumniæ, nonnullis legum peritis res venit in dubium utrum clerici jusjurandum

D præstare debeant, aut alii personæ hoc officium liceat delegare; quia illud constitutionis edictum, ubi clerici jurare prohibentur a Marco [Marciano] Aug. Constantino p. p. de Constantinopolitanis clericis promulgatum fuisse videtur, idcirco ad alios clericos

VARIE LECTIONES.

3 ita Cossardus conjecit nostræ ceperit codd. ⁵² ita corr. Coss. inscribant cod.

NOTÆ.

(95.) Reliqua nomina perierunt.

pertinere non creditur. Ut ergo ista dubietas ab omnibus penitus auferatur, nos illam divi Marci [Marciani] constitutionem ita interpretari decrevimus, ut ad omnium Ecclesiarum clericos generaliter pertinere judicetur. Nam cum divus Justinianus jure decrevit et canones Patrum vim legum habere oporteat, et in nonnullis Patrum canonibus reperitur ut clerici jurare non audeant, dignum est ut totus clericalis ordo a præstando jurejurando immunis esse procul

A dubio censeatur. Quapropter nos, utriusque, videlicet divinæ et humanæ, legis intentione servata, decernimus ut non episcopus, non abbas, non presbyter, non cujuscunque ordinis clericus, non aliquis monachus vel sanctimonialis, in quacunque controversia, sive criminali, sive civili, jusjurandum compellatur qualibet ratione subire, sed suis idoneis advocatis hoc officium liceat delegare.

DUBIA.

S. HEINRICI SENTENTIA DE CONJUGIO CLERICORUM.

(Anno 1019, Mart.)

Proferimus eam ex codice bibl. ducalis Guelferbytanæ inter Helmstadienses n. 32 in fol. mbr., cui manu sæculi XI inscripta habetur, unde et Maderus eam in Antiqq. Brunsvicensibus vulgavit. Cum tamen non pro charta justa forma insigni, sed pro memoria tantum rei gestæ, defuncto jam Heinrico conscripta, habenda sit, eam hoc potissimum loco referre constituimus. Anno in charta indicato 1025, obitus Bernwardi anterior adversatur, ita ut rem et in conventu Papiensi tractatam, anno 1019 quo Henricus mense Martio Goslarie moratus est, assignandam duxerimus. Subjicere licet ex eodem codice Bernwardi constitutionem anni 1020 manu sæculi XI exaratam (96).

Architecti catholicæ doctrinæ, quæ sectanda forent fidei quasi fundamenta locantes, hoc evidentiter noscuntur probasse, sive gregatim seu separatim, ut gloriemur in laude Christi. Ergo anno 1025, in consistorio regali Goslare præminente, in ecclesia scilicet australi lateri eodem adherente, collecta fidelium coadunatione, propositum est tractandum quodque utilitatis salutare. Cujus conventus primatui Henricus qui tunc temporis rei publicæ monarchiam strennue gubernabat assederat, et constipatione epi-

(96) In nomine sanctæ Trinitatis. Bernwardus sanctæ Hildinshemensis ecclesiæ humilis antistes, omnibus bonæ cooperationis fratribus patribusque reverendis, gaudia salutis et pacis. Legumlatores sanxerunt, per synodum et publica concilia status sanctæ ecclesiæ quæque ordiri utilia, perindeque jus fasque probare, æque salubriter cuncta disponi. Hinc igitur anno 1020, vi Idus Octobris (a), saniori ut remur utentes consilio, ubique locorum nos videlicet respicientium adinventionis nostræ subsignare dignum duximus memoriale, ut in invicem pie condescendentes, in timore Christi nosmet ipsos supportemus unanimes. Nam in præsentiarum bene commeritis pro dolor exigentibus culpis, nihil pensi neque moderati habet, quantis malis magis magisque in dies periclitans mundus succumbat. Unde ergo ut pro posse criminum nostrorum aliquantulum oneri parcamus, publice privatimque constituimus, ut quatuor anni temporibus legalia synodi scita decernenda conductis, ab omnibus nostræ scilicet diocesis septis congyratis in consensum participatumque tanti operis undique conveniatur, quibus id negotii jure debetur. Salubrius enim fortiusque hujusmodi decretam dinoscitur, cum astipulatione plurimorum depromitur, Non tamen omnes in unum singillatim conrogare decernimus, dum multimodis præpedientibus causis nullatenus hoc fieri posse non ignoremus; præsertim cum humana fragilitas necessario exigit, ut suæ utilitatis artibus quisque diatim inserviet, velut scilicet rusticani, quibus per varia laborum exercitia

B scoporum, Geronis videlicet Parthenopolitani archiepiscopi, et Unowani Bremensis archiepiscopi, Arnolphi quoque Halverstedensis, et Bennonis Slavenensis (97), Thioderici Mindensis (98), et Thioderici Mimigardivordensis (99), et Ekkibardi Sleswigensis episcopi, circumfultus undique, fasque nefasque æqua trutinatio lance pensabat. E quibus vero inter questiones citra ultraque habitas Bernwardus sanctæ Hildinshemensis ecclesiæ piæ memoriæ antistes quem tanti negotii principatus attinebat, cujus-

cotidiana servitus domi forisque indicitur, unde nobis quoque debita victualium compendia procurantur. Saut præterea nonnulli clericorum sanctimonialiumque regulari conversatione insigniti, quos singulos in publicum gregatim prodire, et provida imbecillioris vitæ consideratio, et legitima cœnobialis propositi dissuadet districtio, nedum foris quasi ex hujuscemodi statuto pervagantur, ab usitato animi rigore proclivius deviare cogantur, quin potius solito Deitatis servitio insudare nitantur. Quibus etiam sollicita circumspicione præmoniti, in commune persuademus, uti in definitis diebus unusquisque pro diversitate sexus et ætatis, sacris orationum oblationumque sese studeant mancipare officiis, illud quam maxime summæ divinitati cum tota spiritus contritione supplicantes, quatinus ipse conventui nostro adesse dignetur, qui duobus quippe aut tribus in nomine suo congregatis se medium pollicetur; ejusque condonante gratia tale quid ex nostro consultu emergatur, quod et præsentium saluti proficuum, et futurorum imitationi esse queat idoneum, insuperque res publica bene strennueque regatur, sancta quoque ecclesia beatæ gloriosæque Dei genitricis hunc usque tuitioni munita adaugeatur, ipsa eademque ab infestatione inimici ministrantiumque sibi, paganorum scilicet seu malorum christianorum, incursione usque quaque defendatur.

(97) i. e. Aldenburgensis.

(98) sedit inde ab a. 1018-1022. Febr. 19.

(99) Obiit a. 1022, d. 23. Jannar.

(a) M. XX. VI. ID. OCTB. *codex*.